

УДК 792.2

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-5>

Аліна КУРЯТА

аспірантка кафедри вокального мистецтва, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, вул. Лаврська, 9, м. Київ, Україна, 02000

ORCID: 0000-0002-6117-1490

Бібліографічний опис статті: Курята, А. (2024). Передумови становлення музичних традицій Рівненщини. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 37–46, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-5>

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНИХ ТРАДИЦІЙ РІВНЕНЩИНИ

Актуальність дослідження полягає в тому, що воно спрямоване на вивчення музичного спадку Рівненщини, який відображає вплив історичних, культурних та соціальних чинників на формування музичної культури регіону в історичній ретроспективі. Результати дослідження можуть допомогти краще зрозуміти розвиток музичної культури не лише Рівненщини, а й України в цілому, а також поглибити знання про взаємодію між різними музичними традиціями та впливом цієї взаємодії на формування музичного мистецтва регіону. Дослідження музичної культури можуть бути корисними для музикознавців, істориків, культурологів, а також для всіх, хто цікавиться українською музичною культурою та її розвитком від давнини до сьогодення. **Мета дослідження** полягає в розкритті процесів та факторів, які сприяли формуванню та розвитку самобутньої музичної культури цього регіону протягом століть. Дослідження спрямоване на виявлення ключових моментів, які визначили еволюцію музичних традицій Рівненщини, а також на аналіз взаємодії між місцевими, національними та іншими культурними впливами на музичну практику регіону. **Методологія дослідження** базується на аналітико-концептуальному, структурно-функціональному, історичному, компаративному наукових методах дослідження. **Новизна дослідження** полягає в комплексному аналізі музичних традицій Рівненщини протягом тривалого історичного періоду. Дослідження враховує вплив різноманітних факторів на формування музичної культури регіону, включаючи історичні події, соціокультурні та етнічні впливи, а також взаємодію з іншими культурами та регіонами. Особлива увага приділяється особливостям музичної спадщини Рівненщини та її вкладу у розвиток української музичної культури загалом. **Висновок** дослідження може підкреслити важливість збереження та вивчення музичної спадщини Рівненщини як частини загальної української культурної та історичної спадщини. Результати дослідження можуть бути корисними для подальших досліджень у галузі музикознавства, культурології та історії, а також для розробки стратегій збереження та популяризації музичної культури регіону.

Ключові слова: музичне мистецтво, церковний спів, аматорські гуртки, товариства, хорове мистецтво, композитори, музика і театр.

Аліна KURIATA

Postgraduate student of the Department of Vocal Art, National Academy of Managers of Culture and Arts, 9 Lavrska str., Kyiv, Ukraine, 02000

ORCID: 0000-0002-6117-1490

To cite this article: Kuriata, A. (2024). Peredumovy stanovlennia muzychnykh tradytsii Rivnenshchyny [Prerequisites for the establishment of musical traditions of Rivne region]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 37–46, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-5>

PREREQUISITES FOR THE ESTABLISHMENT OF MUSICAL TRADITIONS OF RIVNE REGION

The relevance of the research lies in the fact that it is aimed at studying the musical heritage of Rivne region, which reflects the impact historical, cultural and social factors made on the formation of the musical culture of the region in historical retrospect. The results of the research can assist in getting better understanding of the development of musical culture not only in Rivne region, but also in Ukraine in general, as well as to deepen knowledge of the interaction between different musical traditions and the influence of this interaction upon the formation of the musical art of the region. Studies of musical culture can be useful for musicologists, historians, cultural scientists, as well as for everyone who is interested in Ukrainian musical culture and its development from ancient times to the present. **The purpose of the research** is to reveal the processes and factors that contributed to the formation and development of the unique musical culture of this region during centuries. The research is aimed at detecting the key moments that determined the evolution of the musical

traditions of Rivne region, as well as at analyzing the interaction among local, national and other cultural influences on the musical practice of the region. **The research methodology** is based upon analytical and conceptual, structural and functional, historical, comparative scientific research methods. **The novelty of the research** is in the comprehensive analysis of the musical traditions of Rivne region over a long historical period. The research considers the impact various factors made on the formation of the musical culture of the region, including historical events, socio-cultural and ethnic influences, as well as interaction with other cultures and regions. Special attention is granted to the peculiarities of the musical heritage of Rivne region and its contribution to the development of Ukrainian musical culture in general. **The conclusion of the research** can underline the importance of preserving and studying musical heritage of Rivne region as a part of the general Ukrainian cultural and historical heritage. The results of the research can be useful for further studies in the field of musicology, cultural studies and history, as well as for the development of strategies for preservation and popularization of musical culture of the region.

Key words: musical art, church singing, amateur circles, communities, choral art, composers, music and theatre.

Актуальність проблеми. Рівненщина, як і інші регіони України, має свою унікальну музичну спадщину, яка потребує у вивченні, дослідженні та збереженні. Дослідження дозволяє вивчити вплив інших культур на формування музичних традицій Рівненщини в історичній ретроспективі. Музичне мистецтво регіону пройшло складний шлях у своєму становленні і розвитку, та мало вплив різних культур, країн, народностей. Але всупереч історичним і політичним обставинам, в яких опинилася область, впливу експансії інших культур, Рівненщина зуміла зберегти свою регіональну та національну ідентичність, та є усвідомленням та розумінням унікальності та цінності музичного доробку Рівненщини, його внеску у розвиток української музичної культури та укріплення культурної самосвідомості місцевого населення. Таким чином, дослідження передумов становлення музичних традицій Рівненщини має важливе значення, як для збереження культурної спадщини, так і для подальшого розвитку музичного мистецтва у регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі відсутнє комплексне дослідження історії розвитку та передумов становлення музичного мистецтва Рівненщини. Джерельна база даної проблеми дослідження, становить окремі статті в яких увага приділена різним аспектам музичного мистецтва Поліського регіону. Вагомий внесок здійснений в цьому питанні місцевими науковцями та краєзнавцями. В праці Богдана Столярчука «Незабутні постаті хорового мистецтва Рівненщини» присвячено композиторській діяльності області в персоналіях, які працювали з колективами художньої самодіяльності, хоровими колективами, а також значний вплив мали на становлення та розвиток професійної музичної культури області

(Столярчук, 2010). У статті «Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора» Світлана Калько висвітлює композиторську діяльність князя Казимира Любомирського, яка створила підґрунтя для формування і створення музичного мистецтва області протягом XVII-XIX століття, дала оцінку творчим стосункам Казимира з відомими європейськими музичними школами, композиторами, музикантами, державними діячами, які увійшли в історію, та стали відомими у всьому світі (Калько, 2020). Професійному театральному та музичному мистецтву Рівненщини присвячена монографія Ігоря Федоровича Жилінського «Історія театального мистецтва Рівненщини». Автор здійснив ґрунтовне дослідження історії становлення театального мистецтва краю від створення Рівненського театру до сучасності. В монографії зібрано багато матеріалу, що стосується постановок, акторського складу, гастрольних поїздок, проте, музичне мистецтво представлено автором монографії інформативно (Жилінський, 2010). Значну частину джерельної бази дослідження склали архівні матеріали Державного архіву Рівненської області в яких досліджено роль громадських товариств у розвитку музичного мистецтва, організації концертів, залученні музичних керівників до роботи в творчих колективах, поширенні хорового мистецтва та співу до громад найвіддаленіших сіл і містечок регіону (Державний архів Рівненської області, 1930-1937).

Відсутність наукових розвідок передумов становлення музичних традицій Рівненщини, музичного мистецтва та культури регіону потребує дослідження, що слугуватиме духовною скарбницею розвитку музичної культури не лише області, але і розвитку української музичної культури загалом.

Метою статті є підвищення усвідомлення і розуміння унікальності та цінності музичного доробку Рівненщини, його внеску у розвиток української музичної культури, та укріплення культурної самосвідомості місцевого населення, а також збереження та популяризації музичної спадщини регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Нинішню територія Рівненської області населяли різні племена в період пізнього палеоліту про, що свідчать археологічні знахідки. У VI-VII століттях територія області була заселена племенами дулібів-волинян. Рівненщина як і вся Велика Волинь в X-XIV століттях входила до складу Київської Русі, Волинсько-Галицького князівства, перебувала під владою феодалів Литви та Польщі. Перша письмова згадка про Рівне датована в документах 1283 роком, коли відбувалася битва польських і литовських військ.

Період Київської Русі та Галицько-Волинської доби був важливим для розвитку української музичної культури та музичного мистецтва. Церковна музика займала основне місце і відіграла важливу роль у музичному житті того часу. Вона була пов'язана з богослужіннями та церковними урочистостями і відображала духовність та релігійність українського народу.

У цей час при монастирях та церковних установах відкривалися приходські та духовні школи, де молодь отримувала музичну освіту. Основна увага була зосереджена на співі та грі на музичних інструментах. Популярними музичними інструментами Галицько-Волинської доби були духові та струнні інструменти, такі як ліра, бандура, кобза, гусла, дудка, а також ударні інструменти (бубон).

Варто зазначити, що у названий період значний вплив на музичну культуру мала українська народна музика, а саме фольклор. Елементи українського фольклору можна було почути у виконанні народних музикантів та народних хорів і саме вони слугували розвитку музичної культури та музичного мистецтва не лише Рівненщини, але і на українських землях в цілому, у період Київської Русі та Галицько-Волинської доби. Фольклор виступає своєрідним джерелом духовної культури та історії людства від найдавніших часів до сучасності, та виступає зв'язком у спілкуванні (Кучменко, 2000). Відображає

культурну та історичну спадщину українського народу та став важливим джерелом натхнення для багатьох композиторів та музикантів. Він багатий на різноманітні мелодії та ритми, які відображають традиції та обряди різних регіонів України. Саме це стало основою для створення нових музичних творів українських композиторів.

Український фольклор містить багату тематику, пов'язану з історією, природою, повсякденним життям та міфологією, тематика яких відображається у текстах пісень та стала джерелом натхнення для багатьох композиторів.

Український фольклор вплинув на розвиток класичної музики. Багато композиторів використовують українські народні мелодії та мотиви у своїх творах, що дозволяє зберегти та відтворити цю унікальну культурну спадщину.

Розвиток музичного мистецтва не стоїть на місці і в XVI – XVII ст. починають з'являтися, так звані, музичні цехи. На Волині музичні цехи діяли в Степані, Дубно, в Острозі був цех скрипалів до якого входило 22 музиканти. Музиканти ділилися на два види: ті, що грали без нот і ті, що грали по нотах. Такі музиканти вважалися кращими і грали вони при дворах багатих людей. Репертуар музичних цехів складався з інструментальної музики, яка набувала значного поширення та сприяла формуванню нового стилю і форми, а міщанські, народно-побутові й фольклорні традиції поєднувалися з музичною лексикою професійної музики. В українській музиці утверджується нова стильова якість. Музична форма набуває ознак періодичності, пропорційності, рівноваги частин і цілого, формується яскравий тематизм (Історія української культури, 2013).

Музичні цехи, духовні школи при церквах та монастирях, колегіуми стали осередками з отримання церковно-музичної освіти для молоді різних соціальних верств, та були важливою сполучною ланкою між фольклором та професійною музикою європейського типу (Історія української культури, 2001). В Степані, Острозі, Дубно, Рівному мешканці багато уваги приділяли музичному життю. Містяни могли послухати інструментальну побутову музику та спів.

Географічно склалося так, що в різні періоди сучасна територія Рівного і області знаходилася

під володіннями різних князівств та землевласників. Династію князів Острозьких вважають дослідники опікунами українського просвітництва, які дбали про національну ідентичність. Заснувавши перший в Україні навчальний заклад – Острозьку академію, поряд із вивченням семи вільних наук обов'язковою для вивчення була музика, але основний акцент робився на музичне, в першу чергу, хорове мистецтво. Хорове мистецтво широко використовувалося в церкві при богослужінні і носило духовний характер.

Тривалий період землі Рівного належали князям Любомирським, найбільшим і найбагатшим землевласникам, не лише на Волині, але і в усій Речі Посполитій. Часи їх володіння землями Рівного беруть свій початок з 1723 року і перебувають у власності династії Любомирських майже півтора століття.

Період князівства Костянтина Острозького (XVI століття) та князів Любомирських (XVIII–XIX століття) є важливим для української культури та мистецтва. У цей час на теренах України розвивалися цікаві музичні традиції та форми. Церковна музика була поширеною не лише на Рівненщині, але й у всій Україні. Князі та духовенство віддавали велику увагу розвитку церковної музики, яка виконувалася під час богослужінь, церковних урочистостей та обрядодій. Варто зазначити, що князі та знать, які на той час володіли землями сучасної території області, підтримували контакти з іншими європейськими країнами, що сприяло обміну музичними ідеями та традиціями. В сучасних дослідженнях науковці ствердно підтримують думку, що музичне мистецтво України розвивалося в традиціях європейської культури.

Значний внесок у розвиток музичного мистецтва Рівненщини здійснено в період правління династії князів Любомирських, а саме за князівства Казимира Любомирського. Донедавна в наукових колах, дослідження особистості князя Любомирського було мало вивченим, тому буде цікавим, на нашу думку, більш детально окреслити роль Казимира та його внеску в розвиток музичного мистецтва на теренах Рівного і області.

Казимир Любомирський (1813–1871 рр.) був нащадком князів Любомирських, що володіли землями Рівного понад два століття. Народився він у Вінницькій області. Його батько князь

Фредерик Любомирський був генералом Війська Польського, пізніше віце-губернатором і власником Рівного, матір графиня Францішка походила з роду Залуських, які переїхали до родового помістя Любомирських у Рівному. Династія роду Любомирських мали при палаці велику бібліотеку, власний хор і театр.

Казимир Любомирський з раннього дитинства був під опікою бабусі Людвіки, надзвичайно творчо обдарованої особистості. Саме вона вперше привела онука на уроки музики до відомого капельмейстера оркестру при рівненському дворі Йозефа Шмідберга. Першу музичну освіту князевич отримав у престижному на той час, Кременецькому ліцеї. Важливою складовою музичної освіти того часу була практика навчання у відомих композиторів та музикантів, що дозволяло здобути не лише теоретичні знання, а й практичні навички в грі на музичних інструментах. В той час престижно було отримувати музичну освіту у провідних музичних центрах Європи. Тому після Кременецького ліцею Казимир Любомирський поїхав до Європи. Майбутній композитор навчався у Дрезденській школі в німецького віолончеліста, музичного педагога і композитора Юстуса Іоганна Фридриха (Калько, 2020).

Перебуваючи в Європі Казимир Любомирський познайомився із світовими відомостями – Фридериком Шопеном та Френцом Лістом, композитором, засновником польської національної опери Станіславом Монюшко, який був автором пісень, оперет, балету, опери та класиком вокальної лірики. До кола знайомих Казимира належить і польський поет, публіцист, державний діяч XIX століття Густав Олізар, а також польський композитор німецького походження, педагог, диригент Юзеф Ельснер (Калько, 2020).

У XIX столітті в Європі було модним відкриття приватних музичних салонів багатими аристократами, тому князь, проводячи більше часу у Варшаві, відкрив власний музичний салон (1852–1858 рр.) (Калько, 2020).

Щотижневі салони користувалися у Варшаві великою популярністю де збиралися світські товариства відомих митців і митців-початківців (Калько, 2020). Також варто зазначити, що в цей період князь Казимир, окрім музики, присвячує себе меценатській справі. Очолоюючи різні музичні товариства, він підтримує талано-

витих особистостей, сприяє їхньому навчанню у музичних школах, зокрема в Парижі. Перебуваючи на посаді віце-президента «Товариства допомоги збіднілим музикантам і дітям-сиротам померлих музикантів» особливу увагу приділяє талановитим музикантам з бідних сімей та дітям-сиротам (Фотографії старого Львова, 2020).

З середини XIX століття князь Казимир Любомирський переважно мешкав у Варшаві, в родинній резиденції. Через свою зайнятість до Рівного приїздив лише наїздами. В родинному палаці в Рівному, Казимир дотримувався традицій своїх предків, влаштовував прийоми з нагоди приїзду почесних гостей, родині урочистості, карнавали, виступи на ярмарках.

У XIX столітті резиденція Любомирських у Рівному була головним мистецьким осередком не лише краю, але і Волині загалом. Маючи власний театр та оркестр, у маєтку князя часто влаштовували театральні та музичні вечори, про які знали за межами князівства. Гостями маєтку завжди була волинська знать, а також відомі італійські оперні актори. Казимир майстерно володів грою на скрипці і фортепіано, тому часто на прийомах звучали твори Казимира, інколи він сам грав на скрипці або піаніно. Оскільки у своєму помісті музичні твори виконувались у вузькому колі князь любив неподалік палацу, влаштовувати для мешканців Рівного свята, різні народні гуляння та розваги (Калько, 2020).

Музичний доробок князя Казимира складається із пісень, п'єс написаних для фортепіано, а також салонних творів мініатюр. Він написав понад 60 музичних творів, серед них є іменні, які він присвячував певним особистостям, близьким або рідним йому людям. І хоча особисте життя з дружиною не склалося, через що він дуже страждав і все своє життя присвятив музиці, меценатству та був фундатором будівництва костелів, Казимир присвятив своїй дружині, коханій княгині Зінаїді Любомирській мазурку під назвою «Відгомін з-над Горині». Твори Казимира співали і грали по усіх куточка Польщі, а музичні збірки композитора друкувались у Дрездені та Варшаві (Фотографії старого Львова, 2020).

У 2022 році вийшла друком збірка 15 фортепіанних п'єс Казимира Любомирського. Серед них: Три мазурки. Оп. 9, Три мазурки.

Оп. 10, Чотири мазурки. Оп. 19, Дві мазурки. Оп. 30, Мазурка. Оп. 32, Полонез, Мазурка «Обертас», Мазурка (Казимир Любомирський, 2022).

Казимир Любомирський, маючи гарну музичну освіту, будучи високоосвіченим музикантом та композитором, мав тісні творчі зв'язки з відомими композиторами і музикантами. Відомо, що князь Казимир написав музику до сонета Густава Олізара «Італійський сонет з-над берегів Тетерева». Дослідники його творчості вважають, що мелодія сонету сповнена болем, відчаєм і душевним переживанням композитора. Також Любомирський поклад музику на відому оперу Станіслава Монюшко «Ванда» (Єршов, 2005).

Пісня написана на вірш Зелінського «O gwiazdeczko, coś błyszczała» («Зіронька, що ти так блищиш») стала найбільш популярною лірично-мінорною. Її знали і виконували у різних місцях, садибах, парках, оселях, а також в музичних салонах. Пісня про молодість, що так швидко минула, про сподівання і надії майбутнього (Фотографії старого Львова, 2020).

Вперше, у 1947 році пісню «Зіронька» виконував всесвітнього відомий американський співак і кіноактор Френк Сінатра у фільмі «Чудо дзвонів», у 1982 році на американському телебаченні пісня, в його виконанні, прозвучала в програмі «Нехай Польща буде Польщею» (Фотографії старого Львова, 2020).

В наукових колах все частіше з'являється думка, що мелодія «Зіронька» могла стати пробразом мелодії, яку написав Михайло Вербицький до національного гімну України «Ще не вмерла України і слава, і воля...», припускаючи, що обидва композитори були ровесниками, могли зустрічатися в музичних колах у Львові. Тому М. Вербицький маючи надзвичайний талант, міг перетворити ліричну мелодію «Зіроньки» в урочистий хорал, які в поєднанні з віршем, у подальшому, і стала загальнонаціональним гімном (Фотографії старого Львова, 2020).

Отримавши добру музичну освіту, Казимир Любомирський активно вивчав музичну теорію та практику. Створені ним музичні твори відомі і до сьогодні. Його твори відзначалися глибоким змістом та складною поліфонією. Внесок Любомирського у музичне мистецтво полягало у введенні нових музичних ідей та форм, що відобразилися у його творчості. Він також

сприяв поширенню музичних знань та ідей, серед інших музикантів та композиторів того часу та сприяв їх становленні. Будучи композитором, поетом, музикантом, саме він зробив вагомий внесок у розвиток музичного мистецтва Рівного та зробив місто осередком аристократичного салонного життя на кшталт європейській романтичній моді того часу.

Через Рівне завжди проходив шлях на Захід, а у XIX ст. після створення магістрального шосе Київ-Брест через Житомир, Зв'ягель, Корець і Рівне, лежав культурний шлях відомих митців, акторів, музикантів, колективів. Рівне тією чи іншою мірою пов'язане з іменами відомих особистостей, які ввійшли в історію видатних людей не лише України, але і Європи та світу.

Так, у вересні 1867 році такий шлях до Рівного привів великого українського композитора Миколу Лисенка, який їхав із своєю дружиною на навчання до німецького Лейпцига і зупинився на ночівлю у свого друга, вчителя Рівненської гімназії Олекси Петрова. Повітове місто Рівне справило неабияке враження на композитора. Свій спогад він лишив у листі написаному своїм рідним у дорозі. Слід підкреслити, що Микола Лисенко перебуваючи у Рівному, разом із своїм другом Олексою Петровим завітали до Семена Харченка – місцевого посередника, де композитор виконував твори: «...присутні з великим інтересом слухали цілий вечір гру гостя: не часто у невеликому повітовому центрі, яким було на той час Рівне, можна було слухати гру такого музиканта, яким уже був на той час Лисенко» (На шляху до Європи, 2018).

Кінець XIX – початок XX ст. починається період розширення музичної і театральної культури краю. В містах Корці, Дубно, Гоща, Острог починають з'являтися аматорські театральні колективи. Для надання методичних консультацій було створено «Товариство аматорів літератури і театрального мистецтва». Режисером товариства призначено Іванова Михайла, що закінчив курси в музично-драматичній школі імені М. Лисенка (Жилінський, 2009). На той час Корецький театр уже мав свій оркестр.

Такі колективи почали створюватись по всій території Рівненської області не лише у містах, але і в сільській місцевості. Тематика аматорських драматичних колективів переважно складалася із релігійної та вертепної драми і чергувалася, із світською тематикою.

Для пересічних рівнян стали більш доступними перегляди вистав та концертів гастролюючих колективів. В 1907 р. на літньому павільйоні князів Любомирських, жителі Рівного відвідали виставу театрального колективу Б. Бродерова. Театр мав хор, актори співали оперними голосами, особливим успіхом користувалася артистка Наталія Кочубей Дзбановська (драматичне сопрано). В кінці XIX ст. вона працювала у трупах братів Тобілевичів і Онисима Суслова (Жилінський, 2009, с. 15).

Важливою подією в культурно-мистецькому житті Рівного відбулося відкриття театру Лейби Зафрана (1908 р.). Прем'єра вистави «Гейша» за п'єсою С.Джонса, режисер постановки Б. Бродеров, пройшла з великим успіхом, глядачі відзначили Наталію Кочубей-Дзбановську за її голос та називали актрису українським соловейком. Репертуар театру Зафрана був багатий на драми, комедії, опери, а також концерти за участю відомих на той час акторів і творчих колективів. Серед колективів виступали польські, українські, єврейські, російські актори.

З відкриттям театру Зафрана, на гастролі до Рівного частіше почали приїжджати російські оперні трупи Г. Шумського і П. Медведєва, які ставили «Фауста» Шарля Гуно, «Паяци» Руджеро Леонкавалло. У 1914р. до театру Зафрана була запрошена трупа Санкт-Петербурзького театру оперети, який зіграв вистави «Летюча миша» Йогана Штрауса та оперету-фарс «Грецька Льоля» Жака Оффенбаха, за участю відомих акторів М. Рахманіної та О. Полонського. Сцена Зафрана стала улюбленою і для відомих російських співаків. Великий успіх на ній мав бас імператорської опери Леонід Сибіряков та актриса Віра Панова, примадонна Санкт-Петербурзького Александрійського театру Марія Михайлова та відомий бас Степан Демидов. (Жилінський, 2009, с. 19-21).

В 1914 році не минула сцену театру Лейби Зафрана відома солістка Брюссельської королівської опери Євгенія Фонарьова, виступав хор під керівництвом Василя Завадського, колектив хору налічував 45 виконавців. А також Рівненські глядачі мали змогу відвідати гастролі Київського оперного театру з оперою «Фауст» Шарля Гуно, в якій партію Мефістофеля виконував відомий бас Михайло Донець, український співак, пізніше народний артист УРСР.

Театр Зафрана відігравав значну роль у розвитку музичного та театрального мистецтва Рівненщини. Через свої вистави та концерти, театр Зафрана популяризував музичне мистецтво серед широкої громадськості. Він став центром культурного життя, де шанувальники могли насолоджуватися музикою та оперними постановками. Театр був багатий на створення нових музичних творів, концертів, театральних постановок, які стали частиною музичної культури Рівного і Рівненщини. Сцена театру приваблювала відомих музикантів та співаків, надавала можливість молодим музикантам професійно розвиватися та виступати перед глядачами.

Отже, театр Лейби Зафрана відіграв важливу роль у розвитку музичного мистецтва на Рівненщині, що слугувало підвищенню рівня виконавської майстерності та якості виконання музичних творів, популяризації та професіоналізму музичного мистецтва Рівненщини.

Впродовж віків територія Рівненщини перебувала під пануванням різних держав. Кінець XIX – початок XX століття позначились на соціально-економічному, культурно-мистецькому житті мешканців. В період I світової війни Рівненщина почергово переходила під окупацію австро-німецьких, польських та російських військ. В 1920 році регіон знову опиняється під окупацією польських військ на тривалий період, аж до вересня 1939 року.

В 20-30 роках XX століття на Рівненщині починають з'являтися різні громадські товариства. На цей період в регіоні було створено понад 150 товариств і гуртків за різними спрямуваннями. Діяльність багатьох товариств була направлена на відродження і розвиток культури українського народу. Серед них: Товариство «Просвіта», «Союз Українок», «Волинське Українське товариство», «Українське театральне товариство», Товариство аматорів української пісні «Рівненський Боян» та багато інших.

Метою товариства «Рівненський боян» було плекання українського хорового і сольного співу, як світського так і церковного. Для досягнення мети товариство повинно здійснювати концерти, проводити товариські зустрічі, вечорниці, прогулянки, організовувати курси співу та театральні гуртки (Державний архів Рівненської області, 1930, арк. 1-2).

В свою чергу «Волинське українське театральне товариство» дбало про розквіт українського театрального мистецтва, співу та музики, опікувалося створенням аматорських гуртків, хорів, співочих та музичних товариств у тих місцевостях де такі гуртки і товариства відсутні та приєднувати до «Волинського українського театрального товариства» вже існуючі гуртки, надавати допомогу цим гурткам у їхній діяльності (Державний архів Рівненської області, 1930-37, арк. 12).

Для організації гуртків не вистачало фахівців, тому часто товариства зверталися до Посла про вирішення такої проблеми. Таке звернення було направлене до Посла Управою «Волинського українського театрального товариства» 15 квітня 1932 року з проханням підтримати «Українське театральне товариство на Рівненщині» на належному рівні для поширення і розквіту рідного мистецтва, співу, музики та рідної культури, та просить згуртувати найкращі сили об'єднуючи їх в аматорські гуртки, хори та музичні товариства до співпраці, задля поширення рідного мистецтва на місцях, а також для можливості ближче пізнати наші культурні багатства, створені самим українським народом, про які, на превеликий жаль, він починає вже забувати (Державний архів Рівненської області, арк. 7-8).

В державному архіві Рівненської області знайдено також лист Станіслава Людкевича до Посла з проханням «...заснування музичної школи в Рівному, на кшталт філії Вищого музичного інституту ім. Лисенка...» та просить пана Посла не відмовити у цій справі, оскільки Вищий музичний інститут у Львові має 10 філій в містах Галичини, які мають найкращу репутацію (Державний архів Рівненської області, арк. 13).

Панування польської влади на території Рівненщини вводила обмеження на виконання українських музичних творів, українського фольклору, співу українською мовою, як у світському так і в духовному житті мешканців.

Найбільшим борцем за відновлення української культури, музичного мистецтва та національної ідеї було товариство «Просвіта». Товариство "Просвіта" відіграло велику роль у розвитку музичного мистецтва в Рівному та області. "Просвіта" сприяла поширенню музичної освіти серед українського населення,

організовуючи музичні школи, хори та оркестри. Це дозволило багатьом людям розвивати свій музичний талант та зацікавленість у музиці.

За два перші роки діяльності рівненським товариством «Просвіта» було організовано стрілецький та козацький хор, що виступав на багатьох сценах обласного центру. Але основною метою було обслуговування сіл. Щосуботи і неділі учасники хору виїжджали до сіл з концертами. Репертуар хору складався із творів: «Боже великий, єдиний», «Ой, у лузі червона калина», «За Україну», «Гей, там на горі Січ іде», «Повіяв вітер степовий», «Вітер колише зелену траву» та інші (Державотворці. «Просвіта», с. 130). Тематика репертуару була спрямована на відродження національної гідності, піднесення національної ідеї, а також на відродження та збереження національної культури та мистецтва. "Просвіта" підтримувала та пропагувала українську музичну культуру, дозволяючи створенню та поширенню українських музичних творів та традицій. "Просвіта" активно організовувала музичні заходи, такі як концерти, фестивалі та виставки, які сприяли популяризації української музики та мистецтва серед широкої громадськості, а також надавала підтримку та стимулювала творчість талановитих музикантів та композиторів, сприяючи їхньому професійному розвитку.

«Просвіта» відіграла важливу роль у розвитку музичного мистецтва в Україні, слугували його популяризації, збереженню та розвитку національної музичної культури.

Товариства які існували на території Рівненщини у 20-30 роки ХХ століття впливали на розвиток музичної культури, організовуючи концерти, фестивалі та інші заходи, на яких презентувалися твори українських композиторів та музикантів, виконували українські пісні та залучали до музичного мистецтва мешканців найвіддаленіших куточків регіону, що слугувало популяризації української музики та підтримці мистецьких талантів. І хоча в роботі товариств бракувало професіоналізму та майстерності, аматори намагалися зберегти те, що так плекали українці протягом минулих століть.

Таким чином, мистецькі товариства краю важливим чином вплинули на українську культуру в період панування польської влади на території Волині, що слугувало її збереженню та розвитку в умовах політичного тиску.

Вересень 1939 року приніс зміни не лише для області, але і для всієї України. Рівненщина звільняється від польського панування, на зміну польської окупації в Україну приходить радянська влада. Територія Західної України входить до складу єдиної держави.

Офіційного статусу області, як адміністративної одиниці, Рівненщина у складі України отримала в грудні 1939 року. Її кордони протяглися між сусідніми областями: Житомирською, Хмельницькою, Тернопільською, Волинською, Львівською, а також Брестською та Гомельською республіки Білорусь. А такі міста як Корець, Острог, Гоща, Рівне, Радивилів, Здолбунів з своєю віковою історією стають культурними центрами регіону.

Попри утиски української мови, української культури та мистецтва з боку радянської влади відбулися певні покращення. Подекуди починають відкриватися музичні школи, активну діяльність розгортають гуртки художньої самодіяльності.

Відкриття у Рівному музичної школи у 1939 році стало важливою подією. Рівненська музична школа була першою на всю Волинь. Одразу були створені різні музичні відділи – народний, фортепіанний, духових і струнно-смичкових інструментів, а також вокальний для дорослих. Школа надавала методичні консультації керівникам художньої самодіяльності, що працювали по містах і селах Рівненщини. В цьому ж році була заснована Рівненська обласна філармонія. Але справжньою подією в культурному житті міста і області стало заснування професійного Державного українського драматичного театру (4 грудня 1939 року).

Новостворені навчальні заклади та культурно-мистецькі установи потребували у висококваліфікованих спеціалістах, яких на той час в області не вистачало, або в зв'язку з подіями, які склалися в Україні, змушені були емігрувати до інших країн. Тому виникла нагальна потреба у залученні відповідних спеціалістів.

Рівненський український міський театр мав потребу у створенні оркестру та хору. Тому в 1942 році директор театру Анатоль Демодовгопільський запросив до театру диригента Київського оркестру Василя Штайгера. Театральний оркестр під диригуванням композитора В.Штайгера зіграв у концерті Рівнен-

ського міського театру 23 листопада 1942 року. В газеті «Волинь» зазначалося, що це найкращий оркестр, який існував на той час на Волині, а пан Штайгер не лише добрий капелмейстер, але й має гарний мистецький смак (Жилінський, 2009). Гарні відгуки отримав і театральний хор який виступав разом з оркестром.

Після закінчення другої світової війни на Рівненщині починають відновлювати роботу школи, колективи художньої самодіяльності, хорові гуртки, аматорські театральні колективи, починають створюватись нові заклади культури і мистецтва. Створюються вищі і середні навчальні заклади культури. Широкого поширення набуває професійне мистецтво і аматорське. Знову постає потреба у спеціалістах. З різних областей, переважно з півдня і сходу України, на роботу направляють спеціалістів у західні області України в тому числі і до Рівного.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В результаті дослідження передумов становлення музичного мистецтва Рівненщини, з'ясовано роль композиторів, музикантів, творчих особистостей, музичних педагогів, які здійснили значний вплив на розвиток музичного мистецтва краю, який десятиліттями перебував під владою різних князівств та держав окупантів. Та незважаючи на складні географічні і соціально-політичні умови в яких перебувала Рівненщина, вплив інших культур на самобутність українського народу загалом, та регіону зокрема, Рівненщина зуміла в умовах експансії інших культур, зберегти свою самобутність, національну ідентичність та регіональну специфіку, через музичне мистецтво прищеплюючи любов, мешканцям регіону, до рідного краю, обрядів та звичаїв, української мови, музики та української музичної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кучменко Е. М. Фольклор як історико-соціальне та художнє явище. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1ceda132-9746-44b1-8daa-8abc02fec6ec/content> (дата звернення 15.04.2024).
2. Історія української культури. / укладач Ю.М. Бойко. Вінниця, 2013. 206 с. URL : <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/5626.pdf> (дата звернення 12.04.2024).
3. Історія української культури. К : Наукова думка, 2001. URL : <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult246.htm>
4. Калько С. Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора. URL : <http://retrorivne.com.ua/taiemnici-zhittja-i-smerti-rivnenskogo-knjazja-kompozitora> (дата звернення 12.04.2024).
5. Фотографії старого Львова. Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора. URL : <https://photo-lviv.in.ua/taiemnytsi-zhyttia-i-smerti-rivnenskoho-kniazia-kompozitora> (дата звернення 12.04.2024).
6. Казимир Любомирський. Фортепіанні п'єси / ред.- упоряд. С.Кульчинський. Рівне : Волинські обереги, 2022. 51 с.
7. Єршов В. О. Духовний світ митця Г. П. Олізара. URL : chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://eprints.zu.edu.ua/3705/1/%D0%92.%D0%9E._%D0%84%D1%80%D1%88%D0%BE%D0%B2.pdf (дата звернення 12.04.2024).
8. На шляху до Європи. Микола Лисенко / ред. упоряд. Б.Й. Столярчук, С.В. Полевик. Рівне : Волинські обереги, 2018. 212 с.
9. Жилінський І.Ф. Історія театрального мистецтва Рівненщини / наук.ред. Богдан Столярчук. Рівне : Видавець О.Зень, 2009. 660 с.
10. Державний архів Рівненської області. Ф. 479. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 8.
11. Державний архів Рівненської області. Ф. 479. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 13.
12. Державотворці. «Просвіта» Рівненщини на шляху до української України (1917-2007) : збірник статей, матеріалів та документів, присвячених 90-річчю створення «Просвіти» на Рівненщині / упоряд. М. Федоришин. Рівне : вид-ц. О. Зень, 2008. 234 с.
13. Столярчук Б.Й. Незабутні постаті хорового мистецтва Рівненщини / зб.наук.праць. Рівне : видавець О.Зень, 2010. 248 с.

REFERENCES:

1. Kuchmenko E. M. Folklor yak istoryko-sotsialne ta khudozhnie yavlyshche. [Folklore as a historical, social and artistic phenomenon]. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1ceda132-9746-44b1-8daa-8abc02fec6ec/content> [in Ukrainian].
2. Istoriiia ukrainskoi kultury. (2013). [History of Ukrainian culture]. Compiled by Yu.M. Boyko. Vinnitsa, pp. 206. Retrieved from <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/5626.pdf> [in Ukrainian].

3. Istorii ukrainskoi kultury. (2001). [History of Ukrainian culture]. Kyiv : Scientific opinion. Retrieved from <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult246.htm> [in Ukrainian].
4. Kalko S. Taiemnytsi zhyttia i smerti rivnenskoho kniazia-kompozytora. [Kalko S. Secrets of the life and death of the Rivne prince-composer]. Retrieved from <http://retrorivne.com.ua/taiemnici-zhittja-i-smerti-rivnenskogo-knjazja-kompozitora> [in Ukrainian].
5. Fotohrafi staroho Lvova. Taiemnytsi zhyttia i smerti rivnenskoho kniazia-kompozytora. [Photos of old Lviv. Secrets of the life and death of the Rivne prince-composer]. Retrieved from <https://photo-lviv.in.ua/taiemnytsi-zhyttia-i-smerti-rivnenskoho-kniazia-kompozytora> [in Ukrainian].
6. Kazymyr Liubomyrskyi. Fortepianni piesy. (2022). [Kazimir Lubomyrskyi. Piano pieces]. Eeditor-compiler S. Kulchynskyi. Rivne : Volyn amulets, pp. 51 [in Ukrainian].
7. Yershov V. O. Dukhovnyi svit myttsia H. P. Olizara. [Yershov V. O. The spiritual world of the artist H. P. Olizar]. Retrieved from chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://eprints.zu.edu.ua/3705/1/%D0%92.%D0%9E._%D0%84%D1%80%D1%88%D0%BE%D0%B2.pdf. [in Ukrainian].
8. Na shliakhu do Yevropy. Mykola Lysenko. (2018). [On the way to Europe. Mykola Lysenko]. Editor. according to B.Y. Stolyarchuk, S.V. Polevyk Rivne: Volyn amulets, pp. 212 [in Ukrainian].
9. Zhylinskyi I.F. Istoriiia teatralnogo mystetstva Rivnenshchyny. (2009). [History of theater art of Rivne region]. Scientific editor. Bohdan Stolyarchuk. Rivne: Publisher O. Zen, pp. 660 [in Ukrainian].
10. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoi oblasti. [State archive of Rivne region]. Fund 479. Description 1. The case 1. pp. 8 [in Ukrainian].
11. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoi oblasti. [State archive of Rivne region]. Fund 479. Description 1. The case 2. pp. 13 [in Ukrainian].
12. Derzhavotvortsi. «Prosvita» Rivnenshchyny na shliakhu do ukrainskoi Ukrainy (1917-2007). [State builders. "Prosvita" of Rivne region on the way to Ukrainian Ukraine (1917-2007)]. A collection of articles, materials and documents dedicated to the 90th anniversary of the creation of "Prosvita" in Rivne region. Edited by M. Fedoryshyn. Rivne: publisher O. Zen, 2008. pp. 234 [in Ukrainian].
13. Stoliarchuk B.I. Nezabutni postati khorovoho mystetstva Rivnenshchyny. [Unforgettable figures of the choral art of the Rivne region / collection of scientific works]. Collection of scientific papers. Rivne: publisher O. Zen, 2010. pp. 248 [in Ukrainian].